

ერეზს შორის კონკურენტული უპირატესობის საკითხი ევროპის განვითარებული ქვეყნების მაგალითზე

ციცინო ძონენიძე,
ეკონომიკის აკადემიური
დოქტორი

რეზიუმე

Competitive Advantage Issues In the developed European countries

Tsitsino Dzotsenidze,
Academic Doctor of Economics

Summary

გლობალური ეკონომიკის ფორმირების პირობებში კონკურენტუნარიანობის ამაღლება წარმოადგენს ნებისმიერი ეროვნული ეკონომიკის ფუნქციონირების უმთავრეს მიზანს. ეს განსაკუთრებით ნიშანდობლივია გლობალური ეკონომიკის პირობებში, რომლის სტაბილური განვითარება მსოფლიო მასშტაბით პოსტინდუსტრიული საზოგადოების ფორმირებას ეფუძნება.

ჩვენი კვლევის ამოცანიდან გამომდინარე, არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება გლობალიზაციის პროცესის ზეგავლენას მ. პორტერის ცნობილი „კონკურენტული რომბის“ ოთხ უმთავრეს თვისებაზე ანუ დეტერმინანტზე, რომლებიც ქვეყნის კონკურენტულ უპირატესობას განსაზღვრავენ. ცნობილია, რომ აღნიშნულ ოთხ დეტერმინანტს წარმოადგენს: 1. ფაქტორული პირობები; 2. შიდა მოთხოვნის პირობები; 3. მონათესავე დარგების არსებობა; 4. ფირმის სტრუქტურა, სტრატეგია და შიდადარგობრივი კონკურენცია, ასევე ორი დამხმარე დეტერმინანტი, სახელმწიფოს (მთავრობის) როლი და შემთხვევა.

თანამედროვე ეტაპზე ინტენსიურად ვითარდება კრიტიკული ტექნოლოგიები, რომლებიც სრულიად ახალ ეკონომიკას და ცხოვრებს წესს ამკვიდრებს ინფორმატიკის, კომუნიკაციების და წარმოების სფეროში: პროგრამული უზრუნველყოფა, მიკროელექტრონიკა და ოპტოელექტრონიკა, მაღალმწარმოებლური ელექტრონულ-გამომთვლელი მანქანები და კომპიუტერული ქსელები.. დამამუშავებელი მონეობილობა ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით, მიკრო და ნანოტექნოლოგიები, რთული სისტემების ტექნოლოგიები.. აღნიშნულის გათვალისწინებით გლობალურ მეურნეობაში ყოველი ეროვნული ეკონომიკის ადგილის განმსაზღვრელი იქნება, არამარტო აღნიშნული ტექნოლოგიების გამოყენების უნარი, არამედ მათი განვითარების და ახალი ტექნოლოგიების შექმნის უნარიც, რომელიც იმანენტურად გულისხმობს საზოგადოების განვითარების მაღალ დონეს.

საკვანძო სიტყვები: გლობალური ეკონომიკა, მაკროეკონომიკა, მიკროეკონომიკა, გეოეკონომიკა, ბიზნეს სტრატეგია.

Academics interested in the notion of competitive advantage have tended to operate more or less outside this system. One of the better-known among nosiness academics is Michel Porter. Porter resurrected the idea about competition introduced by Adam Smith's 1776 «Wealth of Nations». The issue of competition was at the heart of economic theory right from the start. By reviving the subject Porter not only brought economics back to its origins, but shifted attention away from Keynesian interventionism, the neoclassical school, and leading margin a list approaches to economics.

In more general terms we may say that a society's wealth is the sum of its members' individual economic performance moderated by the degree of modernity of the region's infrastructure. A nation is an organic rather than a static entity. It has to be recreated every day. Competitiveness is about a long series of factors working together, only by understanding how to manage these mechanisms can we hope to prosper, as individuals, communities, regions and States.

* * * * *

ერეზს შორის კონკურენტული უპირატესობის საკითხი ევროპის განვითარებულ ქვეყნების მაგალითზე

გლობალური ეკონომიკის ფორმირების პირობებში კონკურენტუნარიანობის ამაღლება წარმოადგენს ნებისმიერი ეროვნული ეკონომიკის ფუნქციონირების უმთავრეს მიზანს. ეს განსაკუთრებით ნიშანდობლივია გლობალური ეკონომიკის ფორმირების პირობებში, რომლის სტაბილური განვითარება მსოფლიო მასშტაბით პოსტინდუსტრიული საზოგადოების ფორმირებას ეფუძნება. ამავე დროს, როგორც ეროვნული ეკონომიკების კონკურენტუნარიანობის ცნობილი ამერიკელი მკვლევარი მ. პორტერი აღნიშნავს, არცერთ ქვეყანას არ ძალუძს კონკურენტუნარიანი იყოს აბსოლუტურად ყველა პოზიციაში, რამდენადაც მისი რესურსები შეზღუდულია. აღნიშნული ერთნაირად ეხება როგორც განვითარების პოსტინდუსტრიულ, ისე ინდუსტრიულ-აგრარულ ეტაპზე მყოფ სახელმწიფოებს. აღსანიშნავია ის გარემოე-

ბაც, რომ აღნიშნული მკვლევარის მიერ გამოყოფილი ქვეყნის კონკურენტული ზრდის სტადიები (ზრდა ბუნებრივი რესურსების, ინვესტიციების, ინოვაციების და ბოლოს, სიმდიდრის საფუძველზე) თავისი არსით, წარმოადგენს საზოგადოებაში არსებული ცოდნის ევოლუციის შედეგს. ჩვენი კვლევის ამოცანიდან გამომდინარე, არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება გლობალიზაციის პროცესის ზეგავლენას მ. პორტერის ცნობილი „კონკურენტული რომბის» ოთხ უმთავრეს თვისებაზე ანუ დეტერმინანტზე, რომლებიც ქვეყნის კონკურენტულ უპირატესობას განსაზღვრავენ. ცნობილია, რომ აღნიშნულ ოთხ დეტერმინანტს წარმოადგენს: 1. ფაქტორული პირობები; 2. შიდა მოთხოვნის პირობები; 3. მონათესავე დარგების არსებობა; 4. ფირმის სტრუქტურა, სტრატეგია და შიდადარგობრივი კონკურენცია, ასევე ორი დამხმარე დეტერმინანტი, სახელმწიფოს (მთავრობის) როლი და შემთხვევა.

გლობალური ეკონომიკის ფორმირების პირობებში ფაქტორულ პირობებს სულ უფრო ნაკლები მნიშვნელობა ენიჭება ქვეყნის კონკურენტული უპირატესობის განსაზღვრაში. როგორც თავად მ. პორტერი აღნიშნავს: „საერთაშორისო კონკურენციაში წარმატებას განსაზღვრავენ არა იმდენად წარმოების ფაქტორები, არამედ სად და რამდენად პროდუქტიულად გამოიყენებიან ისინი» 1. აღნიშნულის გათვალისწინებით ნათელია, რომ წარმოების ფაქტორების მხოლოდ რაოდენობრივი მხარე არ განაპირობებს ქვეყნის კონკურენტუნარიანობას. გლობალიზაციის პირობებში ეროვნული ეკონომიკების კონკურენტული უპირატესობის უმთავრეს ფაქტორს ინდივიდის და საერთოდ, საზოგადოების განვითარების დონე წარმოადგენს. როგორც რუსი მეცნიერი ს. ემელიანოვი აღნიშნავს: „აქ საუბარია არა იმდენად რესურსებზე, არამედ ამა თუ იმ ქვეყნის მიერ მათი გამოყენების ეფექტიანობაზე» 2. შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ ამა თუ იმ რესურსის ეფექტიანი გამოყენება, თავის მხრივ, გამოიყენებლის ცოდნის, განათლების ფუნქციაა. ამდენად, უმთავრესი როლი ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის განსაზღვრაში ენიჭება ადამიანისეული კაპიტალის განვითარების დონეს, ქვეყნის სამეცნიერო-ტექნიკურ პოტენციალს და სამეცნიერო-ტექნიკური კავშირების ინტერნაციონალიზაციის დონეს. ამრიგად, ინდივიდის განათლების მაღალ დონეზე დაფუძნებული კონკურენტული უპირატესობა წარმოადგენს ყველაზე მდგრად და სტაბილურ უპირატესობას. რაც შეეხება, ბუნებრივ რესურსებს, მათ სულ უფრო ნაკლები მნიშვნელობა ენიჭებათ ქვეყნის კონკურენტული უპირატესობის განსაზღვრაში, მით უმეტეს თანამედროვე ეტაპზე, ნანოტექნოლოგიების განვითარების გათვალისწინებით. ნანოტექნოლოგიების განვითარება ნიშნავს „მიკროდან ნანოზე არა რაოდენობრივ, არამედ ხარისხობრივ, ნივთიერებებზე მანიპულაციებიდან ცალკეული ატომების მანიპულაციაზე გადასვლას» 3. აღნიშნული ტექნოლოგიების განვითარების შედეგია ე.წ. „ნანოეკონომიკის» წინმსწრები განვითარება.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, თანამედროვე ეტაპზე ფაქტორული პირობებიდან უმთავრეს, გადამწყვეტ მნიშვნელობას იძენს ადამიანის განათლების დონე ანუ საზოგადოების განვითარების დონე, მისი უნარი შექმნას ახალი ტექნოლოგიები ან გამოიყენოს და განვითაროს არსებული. მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანა ისწრაფვის ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციაში განევრიანებისაკენ, რომელიც გარკვეულწილად ზღუდავს ეროვნული ეკონომიკის, შიდა ბაზრის პროტექციონისტული დაცვის შესაძლებლობას, რაც ყველა ქვეყნის კომპანიას აძლევს სხვა ქვეყნის ბაზართან მიღწევადობის შესაძლებლობას. თვით განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკაშიც, რომელიც უდიდესი გადახდისუნარიანი მოთხოვნით ხასიათდება, აღნიშნული ფაქტორი სულ უფრო ნაკლებად წარმოადგენს ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტული უპირატესობის განმსაზღვრელ ფაქტორს. მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე.

მოთხოვნა შიდა ბაზარზე ნაკლებად წარმოადგენს ქვეყნის კონკურენტული უპირატესობის მნიშვნელოვან ფაქტორს. აღნიშნულს ასევე ადასტურებს 90-იანი წლებიდან თითქმის ყველა ეროვნული ეკონომიკის სწრაფვა ჩაერთოს რეგიონულ ინტეგრაციულ პროცესებში.

ქვეყნის კონკურენტული უპირატესობის მესამე დეტერმინანტია - მონათესავე დარგების განვითარება. გლობალური ეკონომიკის ფორმირების პირობებში აღნიშნული დეტერმინანტის მნიშვნელობა დამოკიდებულია დარგის სახეობაზე. ცნობილია, რომ გლობალური ეკონომიკის სტაბილური განვითარება დამოკიდებულია მსოფლიო მასშტაბით პოსტინდუსტრიული საზოგადოების ფორმირებაზე, რომელიც, თავის მხრივ, მეცნიერებატევადი დარგების უპირატეს განვითარებას ეფუძნება. აქედან გამომდინარე მონათესავე დარგების არსებობა მხოლოდ მაშინ უწყობს ხელს სტაბილური კონკურენტული უპირატესობის შექმნას, როცა ის ხელს უწყობს მეცნიერებატევადი დარგების განვითარებას. რაც შეეხება კონკურენტული რომბის მეოთხე დეტერმინანტს ანუ ფირმის სტრუქტურას და სტრატეგიას, თანამედროვე ეტაპზე მიმდინარეობს კომპანიათა თითქმის ერთიანი, უნიფიცირებული მოდელის ფორმირება. აქ უპირატესობა კომპანიათა ამერიკულ მოდელს ენიჭება, რასაც ხელი შეუწყო გლობალური ეკონომიკის ფორმირების პირობებში კომპანიათა ფუნქციონირების იაპონური მოდელის კონკურენტუნარიანობის გარკვეულმა შესუსტებამ. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, გლობალიზაციის, გლობალური ეკონომიკის ფორმირების პირობებში ქვეყნის კონკურენტული რომბის დეტერმინანტები გარკვეულ მოდიფიკაციას განიცდიან, განსაკუთრებით შიდა მოთხოვნის პირობები და ფირმის სტრუქტურა და სტრატეგია. ამავე დროს, აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ სახელმწიფოს შეუძლია უმნიშვნელოვანესი როლი ითამაშოს ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებაში.

გაერთიანებული სამეფოს ეკონომიკა ეფუძნება

ლიბერალიზმის, საბაზრო ეკონომიკისა და დაბალი გადასახადების პრინციპებს. ის ითვლება წინაპრად ე.წ. ანგლოსაქსური კაპიტალიზმისა. მიუხედავად იმისა, რომ ბრიტანეთის მოსახლეობა მსოფლიოს მოსახლეობის 1%-ს შეადგენს, გაერთიანებული სამეფო მეოთხე ადგილზეა მსოფლიოში ვაჭრობის მხრივ, ხოლო მისი მთლიანი შიდა პროდუქტი მსოფლიოში სიდიდით მეექვსე, ხოლო ევროპაში მესამეა გერმანიისა და საფრანგეთის შემდეგ. საფრანგეთი უდიდესი სახელმწიფოა დასავლეთ ევროპაში, ხოლო სიდიდით მესამე მთლიანად კონტინენტზე. ის ფლობს მეორე ყველაზე დიდ განსაკუთრებულ ეკონომიკურ ზონას. საფრანგეთს აქვს დიდი ძალაუფლება ძლიერი კულტურული, ეკონომიკური, სამხედრო და პოლიტიკური ზეგავლენით ევროპასა და მთელს მსოფლიოზე. საფრანგეთი არის განვითარებული ქვეყანა და მსყიდველობითი უნარის პარიტეტის მიხედვით აქვს ევროპაში მეორე, ხოლო მსოფლიოში მეშვიდე უდიდესი ეკონომიკა

როგორც ცნობილია, მენეჯმენტის განვითარების საერთაშორისო ინსტიტუტი, რომელიც შვეიცარიის ქალაქ ლოზანაში მდებარეობს, 1989 წლიდან ყოველწლიურად აქვეყნებს ეროვნული ეკონომიკების (ქვეყნების) კონკურენტუნარიანობის რეიტინგს. კონკურენტუნარიანობის შესაფასებლად იყენებენ 314 კრიტერიუმს, რომელიც დაჯგუფებულია კონკურენტუნარიანობის ოთხ უმთავრეს ფაქტორად. ამ უკანასკნელს მიეკუთვნებიან ეკონომიკური საქმიანობა (შიდა ეკონომიკა, საერთაშორისო ვაჭრობა, საერთაშორისო ინვესტიციები, დასაქმება, ფასები), ეკონომიკაში სახელმწიფოს როლის ეფექტიანობა (საზოგადოებრივი ფინანსები, ფისკალური პოლიტიკა, სტრუქტურული მოწყობა, ბიზნესის სამართალი, განათლება), ბიზნესის ეფექტიანობა (მწარმოებლურობა, შრომის ბაზარი, ფინანსები, მენეჯმენტი, წილი გლობალიზაციაში), და ინფრასტრუქტურის განვითარების დონე (ძირითადი ინფრასტრუქტურა, ტექნოლოგიური ინფრასტრუქტურა, სამეცნიერო ინფრასტრუქტურა, ჯანდაცვა, ეკოლოგიური მდგომარეობა, ფასეულობათა სისტემა). როგორც ანალიზი გვიჩვენებს, გლობალიზაციის, გლობალური ეკონომიკის ფორმირების პირობებში ეროვნული ეკონომიკების კონკურენტუნარიანობის განსაზღვრაში უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ეკონომიკური საქმიანობის ინტერნაციონალიზაციის ხარისხს, მეცნიერების და ტექნოლოგიების განვითარების დონეს. ასევე უპირატესი მნიშვნელობა ენიჭება არა მარტო ამ უკანასკნელი სფეროს განვითარებას, არამედ მეცნიერების და ტექნოლოგიების ინტერნაციონალიზაციის ხარისხს, ანუ ქვეყნებს შორის სამეცნიერო-ტექნიკური თანამშრომლობის განვითარების დონეს. აქ ვგულისხმობთ, ინდივიდების, საზოგადოების და მთლიანად ერებს შორის თანამშრომლობას აღნიშნულ სფეროში, რომელიც თანამედროვე ეტაპზე უპირატესად განვითარებულ ქვეყნებს შორის ანუ პოსტინდუსტრიული ეკონომიკების ქვეყნებს შორის მიმდინარეობს. ამრიგად, სამეცნიერო-ტექნიკურ

სფეროში ქვეყნების თანამშრომლობა მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს ამ ქვეყნების კონკურენტუნარიანობას.

თანამედროვე ეტაპზე ინტენსიურად ვითარდება კრიტიკული ტექნოლოგიები, რომლებიც სრულიად ახალ ეკონომიკას და ცხოვრებს წესს ამკვიდრებს ინფორმატიკის, კომუნიკაციების და წარმოების სფეროში: პროგრამული უზრუნველყოფა, მიკროელექტრონიკა და ოპტოელექტრონიკა, მაღალმწარმოებლური ელექტრონულ-გამომთვლელი მანქანები და კომპიუტერული ქსელები.. დამუშავებული მოწყობილობა ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით, მიკრო და ნანოტექნოლოგიები, რთული სისტემების ტექნოლოგიები». აღნიშნულის გათვალისწინებით გლობალურ მეურნეობაში ყოველი ეროვნული ეკონომიკის ადგილის განმსაზღვრელი იქნება, არამარტო აღნიშნული ტექნოლოგიების გამოყენების უნარი, არამედ მათი განვითარების და ახალი ტექნოლოგიების შექმნის უნარიც, რომელიც იმანენტურად გულისხმობს საზოგადოების განვითარების მაღალ დონეს.

საბოლოო ანგარიშით, შეიძლება ითქვას, რომ კონკურენტციის გამწვავების შედეგად სამეცნიერო-ტექნიკური თანამშრომლობის გაღრმავება და აღნიშნულის საფუძველზე სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესი ანუ მსოფლიო საზოგადოებრიობის ცოდნის ამაღლება როგორც თვით ადამიანის, ასევე გარესამყაროს შესახებ არის გლობალიზაციის ერთ-ერთი დადებითი მახასიათებელი, რამდენადაც მსოფლიო მეურნეობის ფუნქციონირების მიზანს არამარტო ადამიანის მატერიალური მოთხოვნილებების მაქსიმალური დაკმაყოფილება, არამედ მისი განვითარების, ცოდნის ამაღლებაც წარმოადგენს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Baldwin R. Globalization: The Great Unbundling. Helsinki 2006 http://www.vnk.fi/hankkeet/talousneuvosto/tyo-kokoukset/globalisaatio selvitys-9-2006/artikkelit/Baldwin_06-09-20.pdf 51.
2. Barnett R. and Cavanagh J., Global Dreams: Imperial Corporations and the New World Order New York, Simon & Schuster, 1994 52.
3. Bartlett Ch. Ghoshal S. Managing Across Borders: Transnational Solution, Harvard Business School Press, 2002 53. Brakman S, Garresten H, Marrevijk C. V. Cross Border Mergers and Acquisitions: The Facts as a Guide For International Economics, CESifo Working Paper #1823, 2006 http://publishing.eur.nl/ir/repub/asset/12983/Cross-BorderMergers_2007.pdf 54.
4. Cartwright R. I. Mastering Globalization of Business, Palgrave Macmillan, 2004 56. Chandler A., Mazlish B., Leviathans: Multinational Corporations and the New Global History, Cambridge University Press, 2000